

ACC. N:R M. 14355:1-16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Pov. Kvantz, Hörmantorp
Härad: Konga Berättare: " " "m. flera —
Socken: Hörmantorp Berättarens yrke: glasblåsare
Uppteckningsår: 1957 Född år 1902 i Hörmantorp

Gudstjänst och nattvardsgång. s. 1-16.

LUF 107

Luf 107

Gudtjänst och Nattvardsgång

Det vanligaste namnet för de vanliga gudstjänsterna var tjänst. Denna benämning har jag hört mycket gamla personer använda. Den vanligaste högoningsgudstjänsterna har alltid hållits på förmiddagarna.

Jag har inte hört speciella benämningar för högonisser med eller utan nattvardsgång. Som barn minns jag att åldersfördelningen bland gudstjänstbesökarna var ganska jämn. Numera märks en förskjutning mot äldre årsklasser.

Skall man nämna betydelsefullare gudstjänster under kyrkoåret framstår nog julottan och långfredagsgudstjänst ^{och söndagsarna} som de mest betydelsefulla.

Oven i vår församling har man haft sin s.k. gånge dag. Det var

ACC. N:R M. 14355:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

pingstdagen som var hovmantorpsbornas
specielle dag. Då kommo isynnerhet ung-
domarne från angränsande socknar. Jag
har dock ej träffat någon äldre person
som varit med om detta. Seden ligger
väl relativt långt borta.

Öfvermot minns man ännu mycket väl
personer som gått härifrån och till Jäts
kyrka för att höra en viss präst.
Längre tillbaka medlen prosten Peter
Ondersman verkade här i socknen, (död 1888)
var det många utsödnas som gick
hit och hörde denne märkelige gudman.
Jag kommer att på särskilt blad nämna
något om honom och även något
om andra präster som i traditionen
har levt i folkminnet...

Man tog alltid hög tid kläder vid kyrkoberöket. Jag hörde ofta uttrycken kyrkokläder, bönadagskläder, svarta om möjligt.

Kyrkfärden företogs efter råd och lägenhet. Till gamla kyrkan, rivna år 1847 fanns knappast annat än rid- och gångstigar. Så för de mesta kyrkoberökearna var kyrkogång enda möjligheten. Byborna i Ormshaga hade kyrkbåtar. I dessa råkade man, när sjön var isfri, till kyrkan. På vintern gick färden över sjön Rottnevis is bär för Ormshaga- Ugnarås- Lönnehatt- Skälholmsryd- och Skinta byborna.

Mera om Ormshagas kyrkbåtar längre fram.

Lyckvägar försäklade lyckestigar kan
man knappast ta om här. Man tog de
vanliga vägarna. På vägen från socken-
gränsen mot Linneryd fram till kyrkan
har jag lyckats anteckna ett par vila-
platser. Den ena var belägen i Ormshaga,
närmare bestämt i Forsagårdens gård.

Här var en stenkäll avsedd att sitta med
en annan käll som ryggstöd. Den andra
viloplatsen var belägen invid bergstäl-
kens kulle, närmare bestämt vid Ormshaga källa.
Viloplatsen i Forsagårdens gård borttog i
slutet av 1980-talet. Men då hade inte
kyrkogångare använt den på många
många år.

En annan viloplats var belägen intill
torpet Branfinga bräven på vägen Lersjö-
Stamman torp.

ACC. NR M. 14355: 5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5

Jag har en uppteckning från början på 1800-
talet. Min faders morfar berättade för far
att när byborna från Ormskaga gick till
juleltan såga de, när de vara i höjd med
Dala torpet, att kyrkan stod i lågor. De skyndat
allt vad de kunde fram till kyrkan, som
di stod som vantist. Vid stekt församling har
det varit sig att far smorfar bodde i
Ormskaga endast år 1832.
Och denna uppteckning för man nog drina,
att man här gick kyrkvägen, åtminstone
vid juleltan, i aamlad tropp.

X sken vara
1836 enl.
brev tillh. upp-
teckn. M. 14411.

Framme vid kyrkan minns jag att man
förr stod och samtaland i grupper. Var det
dåligt väder gick man in i sockenstugan.
Samtalen kunde, och gjorde, ofta röra sig
om värddiga ting. Posten för delades ut
i böjan av detta århundrade. Hantverks-
alster lämnades över till beställare.
Efter gudstjänsten kunde det hända att
en och annan blev hemflynden till
någon granne på en kyrkoup. Sedan
att ha brännvin med sig till kyrkan
var bortlagd, i stort sett, när jag började
minnes något om detta. Det hade varit
en lång kamp bl.a. för prästerna
att få bukt med detta. Jag har ett
flertal protokoll om detta. Tänker
 gärna anskrifva om den saken.
Man skämtar ännu om en person

som vid tillfrågan om varför han inte varit i kyrkan, svarade ny jag hade inga ärenden.

Men har kyrksuppen efter tratts av kyrkkaffe...

Offert gick man inte in i kyrkan förrän prästen antänt. Men vägen rangordning vid ingången har jag ej hört tala om. Däremot tycker de gamla kyrkbesökarna ej om att folk kommer för sent till kyrkan. I regel var det lugnt i vapenhuset och utanför kyrkan både i min tidiga barndom och senare. Längre tillbaka var det oroligt ibland, enligt protokollet.

Sträng bänk fördelning tillämpades ända fram till år 1926.

Bänkdelningen skedde vid middagarna

ACC. N:R M. 14355:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

De två främsta bänkarna voro permanenta
för Hovmantorps församling. Likaledes de två
främsta bänkarna vid kyrkans korsgång.
De voro permanent rikna för ägarne av
Lersjö bruk. När kyrkostämman beslutade
sluta bänkindelningen överlämnade
ägaren av församlingens beslut.
Han vann dock y gehör för sin upp-
fattning.

Alla kyrkbesökare lade rim om
ett värdigt uppträdande inne i kyrkan.
Tvenne behöll alltid huvudbanden
pi huvudet. Männen lade sina hattar
eller mössor pi en bräda som fanns
under bänken. Vid renoveringen av
kyrkan pi 1930-talet gjorde man
upp hängningsanordningar för huvudbanden
i bänkarna.

ACC. NR. M. 14355:9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9,

Jag har hört äldre personer tala om
att man skulle vara en ärtakvart
(blom bukett e.d.) med till kyrkan att tala
på. Det g om den skulle inne hålla speciella
väster. Jag har hört äldre personer säga
att man brukade ha något med sig till
kyrkan för att förtära det smittkrets
sodder, pinner (karameller) e.d.

På julen var en afantlig mängd furs
utställda i den stora stora kyrkan här.
För den elektrifieringen 1918 var det en
fem set furs till varje bänk. Vidre
var de fem fuskronorna fullsatta med furs.
På läktarvariären var furs tigar
uppsatta. Allt och predikastolen var
inte så upplysta att det färdig sig i
minnet. Furs fanns där men g så
mycket. Numera är det mycket furs

ACC. N:R M. 14355:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

på altaret och predikstolen och något mindre i bänkarna. Gusskranorna äro fullnatta. Det elektriska använd mycket sparsamt vid julotten. Från 1880-talet finns vid varje fullhögtid tre julgranar framme i korset. Vet ej hur man anställt de gusen förr i tiden.

I ett fall minns jag ett knäfall under gudstjänsten förekom. Det var en äldre person, varmt religiös som utförde denna rit.

När man stod utanför kyrkan och kläckorna böjde klämda, blottade männen sina huvud och bugade sig.

Kvinnorna nego. Jag frågade en äldre man en gång om varför man gjorde detta. Det var för att ära kläckorna sade han. Något annat svar kunde

ACC. N:R M. 14355: 11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och någon annan äldre giva. Om sagesmannen
vittnesbörd var det rätta vet jag ej. En
annan sagesman berättade att vid tiden
omkring sekelskiftet och innan så
de äldre när de rop. bugade och rop:
"I Jesu Kristi namn". Detta frammanförades
mycket lågt.

Förr när prästen stod på predikastolen
och predikade hade han ibland en vit duk
i handen. Har ej fått fram något allmunt
namn på denne duk. En person (äldre) kallade
duken för "handlin" en annan kallade den
"handkläde" (hannkläa). Vid förfrågan
hos en sagesman p. 1875 sade denne, att han
som ung hört gamla personers uttala
en förmodan nämligen, att endast präst-
män som ej hade någon anmärkning
på sig, fick bära denna duk vid gudstjänst.

Ulockare fanns långt innan orgeln kom till.
Förtäner för sjuka förekom mycket mera
förr. Nu är det mera sporadiskt förekomman-
de.

När det byts till äktenskap för något par,
sådes det alltid att man slagit benen av
dem. Förr skulle alltid bysnings-pard
beröta guds-gästen minst andra bysnings-
söndagen. Prästen P. Andersson brukade
alltid förhöra de som ansökte om bys-
ning beträffande deras kunskaper i Kate-
kesen. Man kallade då detta att laga
ut bysning "läsa för prästen". Prästen
dog 1888.

När guds-gäst-besökarna kom hem,
var det, i många fall, såd att de skulle
redogöra för ingångs- och utgångsorden.
Förr skulle man komma ihåg psalmerna.

ACC. NR M. 14355:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13.

Nattvardsgängen. En ofta hörd benäm-
ning för nattvardsgång var att gå till
skrift (gao te skrift). För sägas men,
bland kyrkleijä sinna, att man torde
gå till nattvarden fyra gånger om
året. I regel voro nattvardsgästerna
svartklädda.

Alla säsongen som jag gjort uppteckningar
efter under årens lopp, har tillhört och till-
hör stadskyrkan.... Flera gamla fina kyrk-
seder har upphört. För kunde man se
folket komma till pulattan och kyr-
a på kyrkvägen med blås. Från
min barndom minns jag endast något
enstaka fall. Nu är seden borta.

Kyrkskjutarna efter häst äro så gott
som definitivt slut. Nu dominerar bilarna.
Seden att lyfta på huvudbonaderna resp.
någ är nästan borta. D.v.s. när klackarna ringa.

Kyrktågning av barnsängs kvinnor är
nästan borta.

Kommun. sitter man inte strikt på
"Kara- och fruntimmersiden", man sitter
mera blandat.

Man kan nog säga att kyrksamheten
stiger.

Kyrkbåtarna: Ormeskaga byalag hade
 två kyrkbåtar. De hade dem i brukt till
 gamla kyrkan nere (1847). Båtarnas stor-
 lekt kan jag ej ange. Enligt en ägareman
 hade båterna 2 par åror, enligt andra 4 par
 åror. En ägareman har hört äldre personer
 säga att båterna bar upp till 18 personer.
 Båttypen var den ännu här gängse, den
 flattrunnade typen. Kyrkbåtarna ägdes
 av byalaget. Ett kontrakt med bysmeden
 Carl Sommarson av år 1836 stadgas följande:
 "Kyrkbåtarna förbehålles upprättställe
 till på vänst. plats på smedplanen, vid
 Randvik. När byborna rodder till
 kyrkan skiftade man om roddare vid
 Skiftingsö. Jag vet ej om namnet är uppkommit
 efter detta.

ACC. N.º M. 14355:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Präster. Den präst som fäst sig mest i
folket är prästen Peter Andersson död
1888. Han måtte ha kunnat fänga folkets
intresse på ett alldeles särskilt sätt. I min
barndom citerade de gamla honom oftast.
Hans samtida tillhörde honom rent över-
naturliga egenskaper. En del det prästäg-
ner, som man ser till om Sällergren i Hälle-
berga, tillhörde även prästen Andersson.
Ände fram till början av 1840-talet kunde
man, om somnens, se enkla ängs blommor
sätta på hans grav, i primitivt kärlek....
Han förut nämnt att folk gick långväga
för att höra honom.
Jämlar gärna utdrag ur mine uppteckningar om
denne man, om så önskas.

Hermanström den 3-12-57

Hermanström